

Türkçe Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları

Editör: Efecan KARAGÖL

2. Baskı

Editör: Doç. Dr. Efecan KARAGÖL

TÜRKÇE ÖĞRENME VE ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARI

ISBN 978-625-7676-92-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mayıs 2021, Ankara

2. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Şenay Aybüke YALÇIN ve Necmettin YILMAZ
Öğretmenlerimizin şahsında bütün şehitlerimize...

ÖN SÖZ

Türkçe öğretimi, nihai olarak bireylerin iletişim becerilerini geliştirmeyi hedefler. Bu hedefe ulaşırken “Türkçe Dersi Öğretim Programı”ndan ve bu programı oluşturan dil becerileri, çeşitli metinler, Türkçenin söz varlığı, dil bilgisi özellikleri, değerler, yetkinlikler ve kültürel öğeler gibi değişkenlerden yararlanır. Ayrıca Türkçe öğretmenleri, birincil gereçleri olan ders kitaplarını ve diğer materyalleri kullanarak bu hedeflere ulaşmak adına faaliyet yürütürler. Onların çeşitli üniversitelerin lisans programlarında alan uzmanlarınca yetiştirilmesi ve “ses bayrağımız” olan Türkçenin hem yurt içinde hem de yurt dışında öğretimi yapmaları, ayrı bir yerde konumlandırılmalarını gerekli kılar.

Bu kitap Türkçe öğretimine yönelik amaç, ilke, çeşitli yaklaşım, strateji, dil becerileri vb. hususları ele almakta ve “bölüm yazarlığı” niteliğini taşımaktadır. Ayrıca kitabın içeriğinin oluşturulmasında 2018 yılında yayımlanan Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı’ndaki “Türkçe Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları” dersinin tanımlayıcıları yol gösterici olmuştur. Bu bağlamda eserin hedef kitesini; öğretmen adayları, Türkçe öğretmenleri, lisansüstü öğrenciler, araştırmacılar ve konuyla ilgilenen herkes oluşturmaktadır.

Kitap on iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkçe öğrenmenin ve öğretmenin anlamı üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Türkçe öğrenmenin amacı ve temel ilkeleri açıklanmıştır. Üçüncü bölüm Türkçe öğretiminin tarihini özetlemektedir. Öğrenme ve öğretme yaklaşımlarının Türkçe öğretimine yansımaları dördüncü bölümü oluşturmaktadır. Beş, altı, yedi ve sekizinci bölümler sırasıyla dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini hem teorik olarak açıklamakta hem de bu becerilere ilişkin uygulama örnekleri sunmaktadır. Dokuzuncu bölüm Türkçe öğretiminde önemli bir yeri olan sözcük öğretimine yönelik yaklaşım, yöntem, teknik ve uygulama örnekleri içermektedir. Onuncu bölümde Türkçe öğretiminin güncel eğilimleri ve sorunları hakkında bilgi verilmiştir. On birinci bölümde çeşitli boyutlarıyla etkili bir Türkçe öğretiminin bileşenleri üzerinde durulmuştur. Son bölüm ise sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan Türkçe öğretiminin değerlendirmesini içermektedir.

Kitabımız, farklı üniversitelerde ve Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev yapan alan uzmanlarınca hazırlanmıştır. Her bir yazarımız bölümlerini titizlikle ve özveriyle oluşturmuştur. Ancak gözden kaçan hususlarla ilgili eleştiri ve önerilere açık olduğumuzu özellikle belirtmek isteriz. Kitabın ortaya çıkmasında emek veren yazarlarımıza, dizgi ve düzenlemede büyük katkıları olan Pegem Akademi Yayıncılık çalışanlarına teşekkür ederim.

Çalışmanın yararlı olması ümidiyle...

Editör

Doç. Dr. Efcan KARAGÖL

Ekim, 2023

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Doç. Dr. Efecan KARAGÖL

1. Bölüm: Türkçe Öğrenmenin ve Öğretmenin Anlamı

Doç. Dr. Kadir KAPLAN, Gaziantep Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0010-8252

2. Bölüm: Türkçe Öğretiminin Amacı ve Temel İlkeleri

Doç. Dr. Önder ÇANGAL, Gaziantep Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8560-3526

3. Bölüm: Türkçe Öğretiminin Tarihçesi

Doç. Dr. Efecan KARAGÖL, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0331-8009
Doç. Dr. Mete Yusuf USTABULUT, Bayburt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8864-645X

4. Bölüm: Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımlarının Türkçe Öğretimine Yansımaları

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Basri KANSIZOĞLU, Bartın Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2150-4668

5. Bölüm: Dinleme/İzleme Eğitimi

Doç. Dr. İsmail Yavuz ÖZTÜRK, Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6256-4387

6. Bölüm: Konuşma Eğitimi

Doç. Dr. Tuncay TÜRK BEN, Aksaray Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0167-4173

7. Bölüm: Okuma Eğitimi

Rasim TARAKCI, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0001-6379-2736
Dr. Öğr. Üyesi Huzeyfe BİLGE, Kafkas Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7664-488X

8. Bölüm: Yazma Eğitimi

Doç. Dr. Gökçen GÖÇEN, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7552-8406

9. Bölüm: Sözcük Öğretimi: Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler

Doç. Dr. Muhammet MEMİŞ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6037-3958
Arş. Gör. Büşra KİRAZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6855-0752

10. Bölüm: Türkçe Öğretiminde Güncel Eğilimler ve Sorunlar

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda ÖZCAN, Sinop Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2535-5740

11. Bölüm: Etkili Bir Türkçe Öğretiminin Bileşenleri

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır GÜLDEN, Bayburt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1917-8813

12. Bölüm: Türkçe Öğretimine Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Açından Bakış

Doç. Dr. Kadir KAPLAN, Bayburt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7901-1025

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRENMENİN VE ÖĞRETMENİN ANLAMI

Giriş.....	1
Türkçe Öğretimi ve İletişim	4
İletişim ve İkna	7
İletişim ve Dil.....	10
Temel Dil Becerileri	11
Dinleme-İzleme Becerisi ve Önemi	12
Konuşma Becerisi ve Önemi.....	14
Okuma Becerisi ve Önemi	18
Yazma Becerisi ve Önemi.....	21
Sonuç	23
Kaynakça.....	24

2. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN AMACI VE TEMEL İLKELERİ

Giriş.....	27
Ana Dili Olarak Türkçe Öğretiminin Amacı ve İlkeleri.....	28
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Amacı ve İlkeleri	31
Göçmenlere Türkçe Öğretiminin Amacı ve İlkeleri	37
Türk Soyullara Türkçe Öğretiminin Amacı ve İlkeleri.....	42
Sonuç.....	46
Kaynakça.....	48

3. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ

Giriş.....	51
Türkçe Öğretimi Tarihinin Temel Kavramları	52
Ana Dili Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihçesi.....	55
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihçesi	63
Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminin Tarihçesi	76

Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminin Tarihiçesi.....	79
Sonuç.....	83
Kaynakça.....	83
Elektronik Kaynaklar	86

4. BÖLÜM

ÖĞRENME VE ÖĞRETİM YAKLAŞIMLARININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE YANSIMALARI

Giriş.....	87
Davranışçı Yaklaşım	89
Yapılandırmacı Yaklaşım	91
Davranışçı ve Yapılandırmacı Yaklaşımda Türkçe Öğretimi.....	102
Sonuç.....	128
Kaynakça.....	129

5. BÖLÜM

DİNLEME/İZLEME EĞİTİMİ

Giriş.....	135
İletişim ve Dinleme/İzleme	135
Dinleme ve İzleme Süreci.....	137
Dinlemenin Gerçekleşmesi	137
İzlemenin Gerçekleşmesi.....	142
Dinleme/İzleme Becerisinin Gelişimi	146
Dinleme/İzleme Becerisini Ölçme ve Değerlendirme.....	152
Dinleme/İzleme Etkinlikleri Tasarlama	153
Sonuç.....	161
Kaynakça.....	162

6. BÖLÜM

KONUŞMA EĞİTİMİ

Giriş.....	167
Konuşma ve Önemi.....	168
Konuşmanın Unsurları	169
Konuşma Becerisini Geliştirme.....	173

Konuşma Türleri.....	178
Konuşma Yöntem ve Teknikleri	182
Konuşma Eğitimi ve Teknoloji	186
“Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda Konuşma Eğitimi.....	188
Konuşma Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme	194
Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Uygulama Örnekleri.....	195
Sonuç.....	202
Kaynakça.....	202

7. BÖLÜM OKUMA EĞİTİMİ

Okuma Nedir?.....	207
Okumanın Önemi	208
“Türkçe Dersi Öğretim Programı”nda Okuma Becerisi.....	209
Sonuç.....	227
Etkinlik Örnekleri	227
Kaynakça.....	236
EK 1: Öğrencinin Akıcı Okuma Becerisini Takip Çizelgesi	239
EK 2: Öğrencinin akıcı okuma durumunu gösterir çizelge	240

8. BÖLÜM YAZMA EĞİTİMİ

Giriş.....	241
Yazma	242
Yazmanın Temel Unsurları.....	243
Yazma Becerisinin Eğitimi	245
Güncel Türkçe Öğretim Programında Yazma Eğitimi	248
Yazma Eğitiminin ve Yazılı Anlatımın Aşamaları.....	250
Yazma Eğitiminde Süreç.....	252
Yazma Eğitiminde Yaklaşımlar	253
Yazma Eğitiminde Yöntem ve Teknikler	255
Yazma Eğitiminde Geri Bildirim ve Değerlendirme	259
Yazma Eğitimi ve Teknoloji.....	261
Yazma Becerisini Kazandırmaya Yönelik Etkinlik Örnekleri.....	264
Sonuç.....	267
Kaynakça.....	267

9. BÖLÜM

SÖZCÜK ÖĞRETİMİ: YAKLAŞIM, YÖNTEM VE TEKNİKLER

Dil, Söz ve Söz Varlığı	271
Sözcük Öğretimi	286
Sonuç	302
Etkinlikler	303
Kaynakça	315

10. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE GÜNCEL EĞİLİMLER VE SORUNLAR

Giriş	317
“Türkçe Dersi Öğretim Programı” ve Güncel Eğilimler	317
“Türkçe Dersi Öğretim Programı” ve Yetkinlikler	320
“Türkçe Dersi Öğretim Programı” ve Değerler	321
“Türkçe Dersi Öğretim Programı” ve Dil Becerileri	321
“Türkçe Dersi Öğretim Programı” ve Ölçme Değerlendirme	326
“Türkçe Dersi Öğretim Programı” ve Metin Türleri	327
Türkçe Öğretiminde Teknoloji Kullanımı	330
Türkçe Öğretiminin Güncel Sorunları	333
Sonuç	335
Kaynakça	336

11. BÖLÜM

ETKİLİ BİR TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN BİLEŞENLERİ

Giriş	341
Öğretim Programları	342
Macalister ve Nation’ın Dil Öğretimi Müfredat Tasarımı Süreç Modeli	343
Öğretmen	346
Hedef Kitlelere Göre Yetiştirilmesi Gereken Türkçe Öğretmenleri	350
Ders Kitapları	360
Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri	366
Çocuk Kitapları	367
Etkileşimli Kitaplar (Z-Kitaplar)	371

Sözlükler	371
Eğitim Ortamları	374
Ölçme-Değerlendirme.....	376
Sonuç.....	378
Kaynakça.....	379

12. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK AÇIDAN BAKIŞ

Giriş.....	383
Türkçe Öğretiminin Sosyal Yönü	383
Türkçe Öğretiminin Kültürel Yönü	391
Türkçe Öğretimine Ekonomik Açıdan Bakış.....	401
Sonuç.....	403
Kaynakça.....	405

Yazarlar Hakkında.....	407
-------------------------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ

2. BÖLÜM

Tablo 1. MEB Yabancı Diller Türkçe Harmanlanmış Model Kurs Programı Amaçları.....	33
Tablo 2. MEB Yaş Gruplarına Göre Yabancılara Türkçe Öğretimi Programı Amaçları.....	38

3. BÖLÜM

Tablo 1. Devlet Emriyle Çeşitli Ülkelere Gönderilen Bazı Okutmanlar/ Öğretmenler	74
--	----

4. BÖLÜM

Tablo 1. Öğretmen ve Öğrenci Merkezli Öğrenme.....	102
Tablo 2. İş Birlikli Öğrenmenin Unsurları	104
Tablo 3. Öğrenci Merkezli Öğrenmenin Unsurları ve İş Birlikli Öğrenme	106

6. BÖLÜM

Tablo 1. Konuşma Sürecinde Kullanılabilecek Teknikler.....	175
Tablo 2. Hazırlıksız Konuşma Stratejileri.....	180
Tablo 3. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı Konuşma Öğrenme Alanı Kazanımlarının Sınıflara Göre Dağılımı	190

7. BÖLÜM

Tablo 1. Sınıf Düzeylerine Göre Akıcı Okuma Kazanımlarının Dağılımı.....	210
Tablo 2. Sınıf Düzeylerine Göre Söz Varlığı Kazanımlarının Dağılımı.....	210
Tablo 3. Sınıf Düzeylerine Göre Anlama Kazanımlarının Dağılımı	211
Tablo 4. Sınıf Bazında Hedeflenen Okuma Oranları	218

8. BÖLÜM

Tablo 1. Yazma Kazanımları ve Sınıf Seviyelerine Dağılımı	249
Tablo 2. Yazma Stratejileri ve Sınıf Seviyelerine Dağılımı.....	250

9. BÖLÜM

Tablo 1. Söz Varlığının Bileşenleri	277
Tablo 2. Sözlükbirim ve Sözcükbiçim Ayrımı	279
Tablo 3. Sözcük Bilgisinin Boyutları.....	281
Tablo 4. Sözcük Öğretimi Modellerinin Karşılaştırılması	289
Tablo 5. Sözcük Öğretimi Modeli.....	290
Tablo 6. Beş Aşamalı Sözcük Öğretimi Modeli	291
Tablo 7. Sözcük Öğrenme Stratejileri	294

Tablo 8. Sözcük Öğretimi Stratejileri	296
Tablo 9. Anlam Analizi	299

11. BÖLÜM

Tablo 1. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri	356
Tablo 2. Türkçe Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri.....	357
Tablo 3. Ders Kitaplarının Sınıf Sayılarına Göre Azami Forma Sayıları	362

12. BÖLÜM

Tablo 1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'nda Verilmesi Planlanan Kültürel Unsurlar	397
---	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

5. BÖLÜM

Şekil 1. Sesin şiddeti	137
Şekil 2. Sesin frekansı.....	138
Şekil 3. Kulağın yapısı	138
Şekil 4. Dinleme sürecine zarar veren afazilerde hasar gören beyin bölgeleri (sol yarımküre)	142
Şekil 5. Işık tayfı.....	143
Şekil 6. Gözün yapısı.....	144
Şekil 7. Görme eyleminin gerçekleştiği beyin bölgeleri	145

9. BÖLÜM

Şekil 1. Dil dizgesi	271
Şekil 2. Gönderge, gösterge, gösteren, gösterilen ilişkisi.....	272
Şekil 3. Söz Varlığı ve Sözcükçe Ayrımı.....	273
Şekil 4. Alıcı söz varlığı ve üretici söz varlığı.....	275
Şekil 5. “Türkçe Öğretim Programı'nda Söz Varlığı Bileşenleri.....	278
Şekil 6. Sözcük bilgisinin boyutları.....	280
Şekil 7. Kelime Hazinesinin Katmanları.....	280
Şekil 8. Sözcük Bilgisi	283
Şekil 9. Sözcük öğrenme stratejileri	293

12. BÖLÜM

Şekil 1. “Türkçe Dersi Öğretim Programı”ndaki metin türleri	328
---	-----

11. BÖLÜM

Şekil 1. Müfredat tasarım sürecinin bölümlerinin bir modeli	344
---	-----

